

Lars Norén

TRIO DO KRAJA VREMENA

Lars Norén

Rođen je 1944. godine i već je od početka osamdesetih najizvođeniji živući švedski dramatičar. Njegov rad u kazalištu mnogi uspoređuju s radom Ingmara Bergmana u filmu, naime obojica se, pod velikim utjecajem Augusta Strindberga, bave detaljnom analizom međuljudskih odnosa, napose odnosa u obitelji. Na književnoj sceni Lars Norén pojavio se sredinom šezdesetih poezijom koju se može opisati kao "shizofrenu", punu psihotičnih vizija, sadoseksualnih fantazija i suvremenih problema, nadahnutu tada suvremenom pojavom antipsihijatrijskih teorija. Iako je počeo s poezijom, a kasnije se približio i žanru romana tzv. poetskim pripovjetkama, Norén je uvijek pisao za scenu, ali pod velikim utjecajem teoretičara psihoanalize Jacquesa Lacana i Julie Kristeve. Norén scenu shvaća više kao psihoanalitički nego kazališni pojam. Kazalište je za njega prostor psihoanalize samih likova, analize obitelji kao jezgre društva te analize društva samoga. Za Norénovu dramaturgiju osobito je važan pojam "urscenen" ili prascene, tj. prošlosti koja se svakog trenutka može aktualizirati i interpolirati u sadašnjost. "Ursccenen" je gotovo uvijek neka trauma iz djetinjstva i njezino aktualiziranje postaje buđenje djeteta koje na putu k individualizaciji promatra svijet oko sebe.

Prvi komad za kazalište bio je *Prince-licker* koji je 1973. godine prouzveden u Dramatenu tj. Kraljevskom dramskom teatru u Stockholmu, ali ga je i kritika dočekala "na nož", nesprijetna za tabu-teme poput seksa i nasilja u obitelji. Nakon neslavnog početka, Norén ne piše za kazalište sve do osamdesetih kada se vraća s dramom *Orest* koju objeručke prihvaćaju i publika i kritika, a njemu priskrbuje epitet "Folkvär författare" ili "autora u kojeg je publika zaljubljena". Najpoznatije su mu drame *Noć je majka danu* (*Natten är*

dagens mor), *Kaos je Božji susjed* (*Kaos ar Gudens gränne*) i *Dajte nam sjene* (*Och ge oss skugorna*), drama o Eugeneu O'Neillu i njegovoj obitelji. Početkom devedesetih piše 14 kraćih drama objavljenih pod zajedničkim naslovom *Mrtvi komadi* (*De döda pjäserna*), a jedan od njih je i *Trio do kraja vremena* (*Trio till tidens ände*).

Godine 1998. Lars Norén postavljen je za umjetničkog voditelja Riksteatra, švedske kazališne tvornice, institucije koja se bavi produkcijom kazališnih predstava, različitih žanrova i njihovim izvođenjem diljem Švedske. Njegova zadnja drama *Ljudski krug* (*Personkrets*) prouzvedena je prošle godine u Dramatenu u Norénovoj režiji. Ta šest sati duga predstava o narkomanima, alkoholičarima, prostitutkama i ostalim pripadnicima društvenoga dna proglašena je jednim od najznačajnijih događaja u švedskom kazalištu u posljednjih deset godina, a polemiku je pokrenuo i sâm Norén, uvrstivši u komad i jedan monolog u kojemu optužuje velikana švedskog teatra Ingmara Bergmana za megalomaniju. Ali kada su Ingmara Bergmana upitali za mišljenje o spornome monologu, on je samo kratko odgovorio: *Lars Norén je genij*.

Lica:

Rosa
Ker
Bart

PRVA SCENA

(Prilično velika soba u bijelom. Stakleni stol, mliječno žuta staklena ploča oslonjena na metalnu konstrukciju, koja podsjeća na neku pticu grabežljivicu, stil Art-Nouveau. Sofa. Nekoliko stolaca. Veliki televizor. Na stražnjem zidu dvije bijelo-žute barokne ure, prilično velike, okrugle, bez okvira i bez kazaljki.)

ROSA: Kupila sam oštrige. Belgijske oštrige. Šest, kao u restoranu. Misliš li da će to biti dovoljno? Ja baš i ne volim oštrige. Naprotiv. Gadi mi se kada ih moram progutati. Lakše je kad ih prerežeš. Ali Bart kaže da u "Le Domeu" ne serviraju belgijske oštrige, nego one s obale Sjevernog mora jer su bolje, ali sve dok su svježe to nije važno. Ali on naravno uvijek ima pravo. Čovjek uvijek zapamti ono što on kaže, tako je odlučan i siguran u sebe. Kada god jedem oštrige pomislim: belgijske su bolje od francuskih. Pitaو je konobara u "Le Domeu" odakle su, a on je rekao: Belgija ili Nizozemska. Ja sam naručila rakove, jer sam mislila da su pravi rakovi, ali ne, bili su očajni, maleni, sivi i trebali su mi sati da ih rastvorim. Bart mi je pomagao, a ti si sjedio i koketirao ili si bio potpuno opčinjen onim glumcem što smo ga često gledali na televiziji, u francuskim serijama. Kako se zove? Glumi u Chabrolovim filmovima... Kako se zove? Michel...

KER: Michael Londsale.

ROSA: Michael! Je li on Englez ili Amerikanac. Uvijek sam mislila da je Francuz. Odličan je. Toliko sam kupovala da sam potpuno iscrpljena, postanem nervozna kada vidim sve te stvari koje moram imati da se ne bih osjećala siromašnom i nemaštovitom, sve ili ništa, to sam ja. Uglavnom je ništa. Mjesecima hodam uokolo a da ne znam da za nečim čeznem. Hodam spavajući. I onda se probudim. Svi hodamo spavajući i tek se ponekad budimo. Wim je tako okrutan prema svojoj ženi, jučer joj je rekao, ili je govorio o njoj, uglavnom ona je bila tamo, razumiješ - rekao je: "Kada izgo-vorim riječ 'kultura' ona misli na jogurt". Vrijeme je grozno. Sva sreća da nisam imala ništa osim lanenog veša na sebi. Ljudi ne bi trebali imati ni kožu. Da nije listopad, kupila bih šešir za sunce, od slame ili od platna, talijanski, možda sivi, svijetlo sivi. Znaš li što sam učinila? Kupila sam bijelih tartufa za sto dvadeset kruna. Odvratna sam, odvratna. Zašto nisam kupila platneni šešir kada sam bila u Bresci ili u Lucci ili u Firenzi? Bio je jedan koji mi se sviđao, s manjim obodom i tamno plavom vrpcom, znaš, model iz dvadesetih, malo podignut u sredini, ali sam mislila, što ću s njim, ionako ću se za nekoliko dana vratiti kući, a ovako ću se samo znojiti, znoj će mi curiti po licu, a kosa će mi postati ljepljiva i zamršena. Ne podnosim sunce, pocrvenim i dobijem glavobolju. Nema samo Bart migrene. Čak je i moja koža anglo. Ja sam uistinu pravi anglofil.

KER: A ja sam homofil. *(kratko se nasmije)* U Engleskoj ne postoje nikakvi zakoni o tome kako ili gdje se stavlja pepeo kremiranih tijela.

ROSA: Ako me netko samo dotakne odmah dobijem modrice. Ostaju mi satima. Neobično.

KER: Što?

ROSA: Toliko zakona o koječemu što ih imaju u Engleskoj.

KER: Jedna žena je dala da joj se pepeo prospe ispred Harrodsa jer je njezina kći običavala tamo kupovati. A navijači West Hamma i Manchester Uniteda dali su da im se pepeo prospe po igralištima njihovih klubova... iza golova.

ROSA: Nije moglo biti toliko pepela.

KER: Ne može se to izmjeriti na vagi - kućnoj vagi.

ROSA: Najviše se dobije od pluća i odjeće... cipela. Harrods ima najmanje posude za oštrige koje se može zamisliti - samo za dvije osobe, koje se vole i uživaju u međusobnom društvu. Još imam puding od šljiva što sam ga tamo kupila prije sedam godina, držim ga u frižideru, da se ne pokvari. Jesi li bio pozitivan kad si koketirao s Michaelom Londsalom.

KER: Nadam se. Nadam se da je jesam. On ima nevjerojatnu karizmu.

ROSA: Nisam tako mislila. Znaš što mislim. Zamisli kad bi ti imao... Ali danas je mnogi dobivaju. Napokon svatko poznaje nekoga tko ju je dobio. Jesi li gladan? Hoćeš jesti? Kinezi također pripremaju oštrige.

KER: Neću jesti, moram držati dijetu.

ROSA: Jedini način da se drži dijetu jest da čovjek jede. Danas je opet petak. Sviđa mi se kada smo sami, tako je mirno i lijepo. Ali mi opet nedostaje kad ga nema. Moram se istuširati prije nego što počnem kuhati. Hoćeš li poslušati malo lijepe glazbe?

KER: Danas si se već dva puta tuširala.

ROSA: Znam... ali se i dalje osjećam prljavom. To je od vremena. Želiš li poslušati malo lijepe glazbe?

KER: Ne, želim slušati malo ružne glazbe.

ROSA: Kad ću imati malo vremena za svoju disertaciju. Ne mogu si pomoći. Nije lako nešto raditi ako te stalno prekidaju boravcima na psihijatrijskim klinikama. To je poput autobusne stanice, čekaonica, odem tamo i čekam da netko dođe ili da ja odem... Structure trough depression... Composition as explanation... To je Gertrude Stein. Sve potječe iz Gertrude Stein.

KER: Počela si je pisati prije dvadeset godina.

ROSA: I Gertrude Stein je iz Gertrude Stein. Morala sam se brinuti o vama - i mami prije no što je umrla. *(smije se)* Nadam se da je to bilo posljednji put da sam bila bolesna. Zadnji put da sam se morala o nekomu brinuti. Nadam se da sam ja zadnja o kojoj se moram brinuti. Prestara sam da budem psihotična. Prestara sam da budem domaćica. Da bi bio lud, čovjek mora biti mlad i lijep kao Julija, ili... Graham Jones. Tada je to slatko. Ali sada se osjećam sretno i zadovoljno. Nekoliko mjeseci nakon terapije čovjek često dobije napade depresije, ali ovaj put nisam ništa primijetila. A ti? Ali ti ništa ne primjećuješ. Jesi li što primijetio?

KER: Prošle sam godine u ovo doba bio u Naxosu.

ROSA: Koliko sam dugo kod kuće ovaj put? Tri mjeseca. Vratila sam se iz Italije, tako sam se dobro zabavljala... Onda je James ponovno poblesavio, pa su mu amputirali stopalo, a ja to nisam mogla podnositi. To je samo početak. Kao sada.

KER: Kupao sam se, sunčao, cijeli dan ležao na suncu... Uvijek sam zadnji napuštao plažu. (*smije se glasno, nemotivirano, neugodno dugo*) Čovjek ne zna što bi sâm sa sobom. (*utihne*) Čitao sam roman Michela Tourniera o Jeanne d'Arc. Stil mu je očajan.

ROSA: Prestala sam čitati. Ne mogu više čitati. A čovjek mora čitati ako želi završiti disertaciju. Čekaj - ovo moraš čuti - saznala sam da bih možda mogla dobiti posao, pola radnog vremena, kao sekretarica u Britanskom konzulatu... Najesen... Sigurno ga neću dobiti, ali u svakom slučaju, sljedeći tjedan idem na razgovor. Dobro radno vrijeme. Tri dana u tjednu. Tada bih možda mogla početi ponovno slikati ili se posvetiti svojoj disertaciji. Ali koga zanima disertacija o Marini Cvetajevoj. Kada sam je počela pisati bilo je drukčije. Tada su samo rijetki znali za nju. Samo je Ahmatova bila poznata izvan Rusije. Kako sada stvari stoje, nemam snage. Naporno je biti rob zaradi... Je li rekao što će raditi na ljeto?

KER: Meni ne.

ROSA: Prošlo je ljeto trebao provesti deset dana u Firenzi, ali je onda dobio neku upalu očiju, nešto na očima i to mu se inficiralo i morao se vratiti kući nakon pet dana.

KER: Izgledao je kao Donatelova skulptura kada se vratio...

ROSA: Otišao je u bolnicu u kojoj se liječe najsiromašniji redovnici, za najsiromašnije, one za koje se više nitko ne želi brinuti, neka vrsta ubožnice. Preko cijelog zida bile su male ladice u koje su mogli odložiti svoje osobne stvari. Znaš njihova stopala trunu, njihova stopala su velike rane, nikada ne skidaju ni čarape ni cipele. Čarape zamataju u meso. Neću nigdje otputovati. Nemam novca da bih nekamo otputovala, a sumnjam da će me gospodin kukavica povesti na neki put... na Barbados, na primjer.

KER: Zašto ga zoveš gospodin kukavica, on se zove Thompson.

ROSA: Ali on je kukavica, zar ne? Koji neće svojoj ženi reći da već pet godina ima ljubavnicu i ne usudi se...

KER: Šezdesetpet mu je godina i u mirovini je... što uopće vidiš na njemu?

ROSA: ...prekinuti. Ne znam nemam nikakvog osjećaja. Kad je netko nježan prema meni...

KER: Ali on nije - tuče te.

ROSA: Uglavnom je nježan. Kada god počnem plakati postane nježan i ubudi se.

KER: Schnittkeova opera.

ROSA: Da.

KER: Svida li ti se?

ROSA: Zar sam je čula?

KER: Gledali smo je u Amsterdamu.

ROSA: Je li to ona, ona u kojoj Lenjin... sere.

KER: Ta. Namjeravaju prodati njegov pepeo.

ROSA: Da? Kome? Zar je Schnittke mrtav?

KER: Lenjin. Nekomu njemačkom milijuneru koji ga želi kupiti i izložiti.

ROSA: Zar on nije umro?

KER: Je, zato stari komunisti ne žele podnijeti zahtjev i iskoristiti ga - za što se uopće može iskoristiti pepeo i ostatke?

ROSA: Ne znam. (*stavlja CD sa starom židovskom glazbom*)

KER: To nije Schnittke, to je stara židovska glazba koju je Bart kupio u Tunisu.

ROSA: Lijepa je... pomalo neobična... Što je to?

KER: Srednjovjekovne židovske pjesme što ih je Bart donio iz Tunisa, kupio ih je u odmaralištu gdje je bio za Uskrs. Bio je jedini gost, potpuno sâm. Jedno osoblje hotela.

ROSA: Vjerojatno ih je namjeravao upotrijebiti u nekoj predstavi. (*stanka*) Zvuči tako tužno... je li to židovsko ili tursko?

KER: Zaboga! Ne osjećaš li to cijelim tijelom?

ROSA: Ne, samo sam umorna...

KER: Zar si tako prokleta rastresena? Zar više ne možeš ni slušati? Što ti se dogodilo s genima?

ROSA: Ne znam. Tata ih je mrzio. Ja čak niti ne izgledam kao Židovka. Imam crvenu kosu i engleski ten. Ja sam više anglofil.

KER: A ja sam homofil. Možda ću otići pogledati Mapplethorpovu izložbu. Hoću li?

ROSA: Da, baš bismo mogli. Idemo.

KER: Bez pratnje. Ne želim da mi u ušima poput električnog malja odzvanja Bartov glas kako su pet drugih fotografa bolji...

ROSA: Baš bismo mogli. Možda u subotu. Zamisli kako bi bilo lijepo. Bila bi to lijepa promjena... prošetati i popiti kavu u "Die Jahru"...

KER: Helmut Newton... sigurno je prepuno bračnih parova s malom djecom, tako da se čovjek spotiče o dječja kolica i dugačke suknje. Nemam snage gurati se s postmodernističkom ruljom samo da bih vidio fotografiju pimpeka prije izгона iz raja. Mogao bih se zaraziti. Ako ću se zaraziti bit će to od nečega velikog, nečega što sam sâm izabrao... od nekoga koga ću voljeti, od nečega što je još vrijedno. Ne želim umrijeti samo zbog promjene. Misliš li da bih mogao izgubiti snagu pričajući? Skoro sam pao na 400 T4. Donja granica je dvjesto. Bože volio bih imati bicikl. Želim voziti bicikl. Japanski bicikl.

ROSA: Mogli bismo otići rano ujutro čim se otvori. Dok nema nikoga... Ali možda svi tako misle.

KER: Najbolje je da ne idemo.

ROSA: Vidjet ćemo kako ćeš se osjećati.

KER: Znam kako se osjećam. Upravo to pokušavam zane-mariti. (*uzima knjigu*)

ROSA: Čovjek ima osjećaj kao da ih je već negdje vidio.

KER: To je upravo vrijeme kojeg više nema. To više nije ni tragično. Ne želim više nositi odjeću iz sedamdesetih. Savršeno otmjeno, dekadencija do prkosa. Danas je nemoguće pronaći ploču Françoise Hardy. Prošle subote obilazio sam glazbene odjele robnih kuća, onako bez veze, ali ništa nisam našao. Edith Piaf da, ali ne i Françoise Hardy. Kupio sam posljednji album Nine Simone. Užasan je. Ne znam što ona radi? Ali Betty Carter je dobra, njezina zadnja dva albuma su odlična, ali to je jazz. Sjećam se kada sam prvi

put čuo Ninu Simone. U Parizu. Imao sam četrnaest godina. To je bilo ono ljeto kada smo Bart i ja pobjegli od kuće i stopirali do Pariza, mama je bila bolesna. Prvi put sam pušio travu. Bili smo kod nekih ljudi koji su Ninu Simone puštali cijeli dan. Po cijeli dan su tulumarili u svomu ogromnom stanu, hodali goli i vodili ljubav slobodno, bez stida i srama. Sve je bilo novo. Televizori, kompjuteri, pokušstvo - meni se to sve činilo izopačeno. Imali su novca koliko su htjeli jer su uspjeli prevariti poštu, ne znam kako, nastavili su je iskorištavati, a pošta se nije uspjela zaštititi, tako su se na kraju dogovorili da ih pošta neće prijaviti ako obećaju da je više neće iskorištavati i da to neće nikome razotkriti. Bila je na lijevoj obali, kod Citea.

ROSA (*raspakirava stvari*): Možemo ići neki drugi dan. (*stanka*) Pilići izgledaju kao mala djeca ili mrtvi starci. (*stanka*) Meni se sviđjelo cvijeće. Kao da je izišlo iz sna. Mapplethorpovo cvijeće.

KER: Meni se više sviđa onaj drugi, onaj što je umro prije Mapplethorpa. Oni su se natjecali u umiranju... tko će prvi umrijeti! Kako se ono zvao?

ROSA (*zamišljeno*): Da, točno!

KER: Nemaš pojma o kome govorim.

ROSA: Znam tko je on. Čitala sam o njemu. Samo se ne mogu sjetiti imena. Jedino ime koje mi sada pada na pamet je Volpone.

KER: Volpone!

ROSA: Da, tko je to?

KER: To je drama, drama Bena Johnsona!

ROSA: Da, znam. Elizabetinska... Ne, to je bio Ben... Ben... Ben Johnson - zar nije bio neki atletičar koji je uzimao doping.

KER: To je drugi, Ben Johnson, iz Kanade.

ROSA: Pa jasno je da nisu isti. Bilo bi zaista fantastično kada bi on bio i atletičar i dramatičar.

KER: Rosa... molim te...

ROSA: Samo se pokušavam sjetiti kako se zvao.

KER: Molim te nemoj više.

ROSA: Nije li bilo nešto kao Emmanuel... Ermene... Benedetto... Ermene... Ermene... Ermenegildo...

KER: Tko? O kome govoriš?

ROSA: Fotografu koji je umro prije Mapplethorpea. Vidjeli smo ga na izložbi...

KER: Nije bio Talijan! Bio je Amerikanac.

ROSA: Pa može biti Amerikanac s europskim imenom. (*stanka*) Ne znam... Ermeno... nešto tako. Možda.

KER: Ermenegildo!

ROSA: Da!

KER: To je Ermenegildo, modni kreator. Fantastični talijanski modni kreator. Misliš na njega. On je odličan. Imam dva njegova odijela, jedan sako i košulju. Moj crni sako što sam ga u kupio... u rujnu je Ermenegildo Zegna, crni sako od kašmira i ona svijetlo plava košulja, koju nosim ljeti kada su hladne večeri, također je Ermenegildo Zegna. Ermene, se zove, sa e, ne o... Ermene-gildo.

ROSA: Onda to nije on.

KER: Zar je to važno?

ROSA: Što to zaudara kada se otvori plastika - kao smrad na obdukciji ili u grobu.

KER: Kada leže u grobu ne izgledaju tako. Tada su suhi, petrificirani, mumificirani.

ROSA: Uh, unutra je termometar. (*stanka*) Giancono?

KER: To zvuči kao ime gangstera iz filma Jean-Pierrea Melvillea. Tamo se tako zovu... Gian Maria Volonte. Mislija si na njega. Talijanski glumac kojeg je on često angažirao, dobar, muževan, lijep, prilično hladan. Svi su odlični. U jednom je filmu igrao i Montand. Volio bih ga ponovno vidjeti. Sâm. Sjećam se da su me se nevjerojatno dojmili. Dok sam sjedio u tramvaju, nakon što sam gledao *Samuraja*, sjećam se, pokušavao sam izgledati poput Alaina Delona kada prelazi preko mosta, zna da će umrijeti i hladno ulazi u metro, pokušavam izbrisati svaki sadržaj s mog lica, svaku budućnost, skupljam oči poput zvijeri i pokušavam dotaknuti svoju unutarnju granicu, ali to je nemoguće. Pokušavao sam to tada, prije deset godina. Bilo je nemoguće. Toliko je mraka u tim filmovima. Stil je bio toliko oštar da si mogao nožem rezati... Ali čak i kada bih uspio na nekoliko sekundi napustiti sebe, ponovno bih se vratio natrag. (*uzima knjigu*)

ROSA (*počela je postavljati stol*): Kako lijepo govoriš.

KER: Ne govorim, nego mislim.

ROSA (*nakon stanke*): Je li se danas što dogodilo?

KER: Je, ali nemam snage o tome govoriti.

ROSA: 'Ajde, molim te, pričaj - nešto zabavno?

KER: Nemam snage, onda moram podnositi tvoje iznenađenje.

ROSA: Kakvo iznenađenje?

KER: Kada bih ti rekao, ti bi sigurno uzviknula: "Ne, ma to je divno, je li istina... Pa to je fantastično."

ROSA: Obećajem da neću. Molim te, reci mi.

KER: Ništa posebno. Dobio sam narudžbu za jedan krematorij. Da projektiram krematorij. Još jedan.

ROSA: Krematorij?

KER: Za beskućnike, socijalno ugrožene, za one o kojima se nema tko brinuti. I, naravno, mora biti jeftin. Razmišljaju o nekom sustavu s kompostom obloženim plastikom. Sedamdeset četvornih metara, uključujući i peć. Bez prozora. Ulaz, stolci i peć.

ROSA: Ma kako je to divno, je li moguće? Pa to je fantastično. (*stanka*) Oprosti.

KER: Što je tu divno? Compact dying. Moram napraviti nešto što će trajati stotinu godina. (*stanka*) To je već sedmi krematorij kojeg projektiram otkad sam diplomirao arhitekturu. Ući ću u povijest kao projektant krematorija.

ROSA: To je ipak nešto.

KER: To je krematorij. (*mala stanaka*) Albert Speer siromašnih leševa.

ROSA: Kada mora biti završen?

KER: Prije no što skupim snage da uopće počnem?

ROSA: Dobro, imaš posla.

KER: Ne želim imati posla. Želim biti snažan da mogu otputovati na Floridu ili na Madagaskar. *(ponovno uzima knjigu)*

ROSA: Mislila sam... Bit će to tako lijepo.

KER: Kako znaš?

(Dugačka stanka.)

ROSA: Koja je to knjiga?

KER: Uvijek moraju imati neku lijepu sliku na zidu... i Leopardijev *L'infinito*, tamno plava slova na sivom grafitu.

ROSA: Koja je to knjiga?

KER: S onim divnim stihovima: "Sempre caro mi fu quest'er-mo colle. E questa siepe, che da tante parte..."

ROSA: Što to čitaš?

KER: Znači li da si mogu kupiti male grobne minijature, male kopije grobova Marilyn Monroe i Jamesa Deana i ostalih poznatih mrtvaca iz Hollywooda?

ROSA *(uzme mu knjigu)*: Što je to?

KER: *Iced*. Američka knjiga o narkomanima. Ne znam kakva je.

ROSA *(vraća mu knjigu i otvara paket s pillicima)*: Smrdi kao da je meso pokvareno.

KER: To je zrak u plastici.

ROSA: Uh.

KER: Moraš odmah oprati ruke, inače se možeš zaraziti salmonelom. Od mesa se možeš smrtno razboljeti.

ROSA: Tada bismo svi troje bili smrtno bolesni.

KER: Troje? Zar je i Bart bolestan?

ROSA: Migrena. *(radi nešto s pillicima, stavlja ih u pećnicu - izlazi ponovno)* Toliko je knjiga, novina i gluposti oko mesa da čovjek ne stigne pripremiti jelo. *(mala stanka)* Arbus.

KER: Arbus?

ROSA *(gleda ga smiješeći se)*: Kad tako sjediš u profilu. Izgledaš tako mlad.

KER: Ja jesam mlad. Tek trideset devet... Mislila si na Diane Arbus, ako si uopće nešto mislila. To je žena, žena fotograf. Jaka. Čudna.

ROSA: Bart zna tko je to.

KER: Znam i ja. Samo se ne mogu sjetiti imena. *(odlazi do metalnog ormara i otvara ga... u ormaru je njegova odjeća... uzima jedan sako i gleda ga, stavlja oko ruke i ispituje materijal)* Svida mi se *Soba s kanarincom*. Sve je bilo sivo, ali užareno... Trebao bih to vidjeti još jednom, još dok se nadam... dok postoji još toliko vremena za malo nade... Jesen će možda potrajati. *(zalupi vrata ormara, ali se ona ponovno otvore)* Prokleti ormar i njegov mehanizam!

ROSA: Donji dio moraš pritisnuti koljenom, inače se neće zatvoriti.

KER: Znam, ali to mi se ne da. Nekad mi se to ne radi. Volio bih kada bi se zatvarao kao svi ostali ormari.

ROSA: Mislim da je to... iz *Mrtvačkog plesa*... što ga je radio u Maastrichtu... Trebao je stajati u kutu... Bio je pun lijepih haljina s kraja stoljeća koje ona nije nikada oblačila.

KER: To je sranje tu samo smeta. Ne možeš li ga izbaciti?

ROSA: On želi da ostane.

KER: Zašto?

ROSA: On tako želi... A stolac na kojem sjediš je... Sonjin stolac iz *Ujaka Vanje*.

KER: Nisam gledao. Već nekoliko godina nisam gledao nijednu njegovu predstavu. *(skida sako od tamne svile)* Bilo je bolje kada sam mogao živjeti u svome vlastitom stanu. *(stanka)* Delon je bio moja strast. Iz njega je zračila žudnja za daljinom kakvu sam ja imao... on je zračio mojom boli, mojom idejom boli.

ROSA: Čovjek mora imati jednu veliku strast.

KER: Ja sam je imao... a sada mi nedostaje. *(zakopčava i otkopčava sako)* Činjenica da se sve može preobraziti u nepojmljivu ljepotu ako se doda dovoljno univerzalne klasične forme uopće me ne zanima. Kako mi pristaje? Nije mi malo prevelik? *(okreće se cijeli krug)* Stoji li mi dobro?

ROSA: Nemoj mene pitati.

KER: Barem pogledaj.

ROSA: Dobro ti stoji. Odličan je. *(s iznenadnim entuzijazmom)* Tako je lijepo što je došla jesen. To je godišnje doba nesretnih Engleskinja.

KER: Za neke je sretna, da. Za one koji mogu prošetati parkom, a da ne moraju razmišljati kako je to možda posljednji put, posljednja jesen - posljednji puta da gledaju kako lišće pada s drveća. Oni ne moraju misliti da sljedeće jeseni možda neće biti. Za njih jesen nije uništenje, nije istrijebljenje, samo godišnje doba.

ROSA: Zašto ne bismo sutra malo prošetali?

KER: Zaboga, ne. *(gleda je)* Ponekad izgledaš poput dvanaestogodišnje djevojčice, s malim umornim očima i tankom kosom, a ponekad izgledaš kao pedesetogodišnja glumica koja nikad nije ništa napravila.

ROSA: Da, možda... moraš nešto raditi.

KER: Nije važno što ja radim. Nije li malo preširok u ramenima? *(ponovno otkopčava i zakopčava sako)* Osjećam se kao da imam deset godina i da s mamom kupujem odjeću u ro-bnoj kući.

ROSA: Ove godine su u modi širi sakoi.

KER: Morali smo je skrivati kako je on ne bi uništio.

ROSA: Divno izgleda.

KER *(podigne ruke)*: Ali ne bi smio izgledati kao da sam stigao izravno iz Bosne.

ROSA: O bože tulipani... Moram se pobrinuti za tulipane, uvenut će. *(uzima omot s velikim buketom čvrsto zamotanih, malih, bijelih tulipana)*

KER *(više za sebe)*: Da je vagina od svile, možda bih je i bio rabio.

ROSA *(nalijevajući vodu u veliku plavu vazu)*: Mogli bismo otići pogledati Pintera.

KER: Kašmir? Pretopao. Gledati Pintera je kao da ti puši homič. Lijepo je dok nitko ne gleda? Ne svidaju mi se novi sakoi. Volim imati unutarnji gumb. Svida mi se pokret kada gurneš ruku kako bi zakopčao unutarnji gumb, a praviš se da misliš na nešto posve drugo... pogotovo u hodu. A tri gumba,

jedan za drugim, to je grozno. Izgledaš kao neki stari internatski učitelj ili bavarski carinik. Čak je i Comme de Garçon počeo s tim. *(okreće sako)* Sigurno gori fantastično. *(opet se smije, kao i ranije)* Kada dođe taj dan, stavi na mene malo Egoista. Daje mi samopouzdanje.

ROSA: Nije li ova plava boja vaze prekrasna? Bart želi banane i jogurt kad se vrati s probe. Jesam li kupila banane? Nisam. On ništa ne govori. Samo slegne ramenima. To je ono najgore.

KER: Danas nije imao probu. Dolazi iz Groningena.

ROSA: Zaboravila sam. *(stanka)* Sve zaboravljam.

KER: Budi sretna. Nema ništa bolje od zaborava. Zaborav je bolji od potiskivanja sjećanja. Potiskivanje je zaborav na više površinskoj razini - trenutačno uništenje. Čovjek mora zaboraviti kako bi se mogao sjetiti. Ja moram, na primjer, zaboraviti da svi oko mene samo čekaju da umrem. Montanda možeš svugdje naći, kao i Miroa, oni su obični, ali ne i Françoise Hardy. Ona nije bila obična ni kao tinejdžerka. Ne želim je slušati, prezirem njezin glas, ne podnosim više te depresije, želim potpuno ništavilo... želim samo imati njezinu ploču, jer to je moja mladost - da je držim u ruci.

ROSA: Čovjek ne može misliti ako nema sjećanja. Ja se previše brinem.

KER: Nije važno čega se sjećam, dokle je god to jedna te ista stvar. Oni njemački pisci... Njih se više ne sjećam.

ROSA: Kako mogu studirati kada se moram brinuti, za novac, za Barta, za tebe...

KER: Što studiraš?

ROSA: I kako dalje.

KER: Mene pitaš?

ROSA: Što te pitam?

KER: Kako dalje?

ROSA: Ne, samo se brinem kako će to dalje?

KER: Moj bože... izgledaš poput bijesne prodavačice koja će uskoro u mirovinu umjesto da bude lijepa.

ROSA: Ne znam o čemu govoriš?

KER: Ne znam ni ja.

ROSA: Bila sam kod one žene koja je moja... ne magnet... nego... kontakt osoba. Magnet osoba. Ha, ha. Moram se četiri puta s njom sastati, a onda će psihijatar nekako procijeniti njezino razumijevanje moga stanja. Zar ne mogu izmisliti nešto drugo?

KER *(skida sako, odlazi do ormara i gleda svoju odjeću, stavlja jednu ruku u usta, siše je i gricka, zatim uzima jedan laneni Bossov sako boje pijeska)*: Možda ovaj... možda je ovaj elegantniji, ležerniji, prikladniji ako se to dogodi danju. Želim izgledati lagano, ležerno, bez prtljage, kao da ću ostati samo nekoliko dana... ako bude zimi... onda bih mogao obući svoje tamno Armanijevo odijelo... Možda izdržim do zime. Ono što vi mislite da je zima. *(stanka)* Što obući za kremiranje? Ja sam još Židov. Moram biti najhitnije pokopan. Kravata? Nije li to šik? Kravata u paklu? Izgleda dobro... ili da izgledam poput dječaka, ponovno šesnaestogodišnjak, košulja

zakopčana do vrata... Bossove nove košulje izgledaju kao iz srednjeg vijeka, nevjerovatno svetački, siromašno... Budi tiha. *(Par u gornjem stanu počinje voditi ljubav. Sve se jasno čuje. Također se čuje da su to stariji ljudi.)*

ROSA: Ne.

KER: Evo, opet.

ROSA: To nije istina. Ne... To im nije dopušteno.

KER: Što to rade? To su životinje.

ROSA: Ne sada.

KER: Stalno, neprekidno...

ROSA: Zašto sada, u ovo doba dana?

KER: Oni ne mogu razlikovati glad od spolnog nagona. Oni su u posljednjoj fazi. Uskoro će se zaletjeti ravno u bodljikavu žicu. Jesi li kad bila u tvornici pilića?

ROSA: Obično spavam kad oni počnu. Uvijek uspijem popiti tabletu i staviti čepiće u uši. *(stanka)* Zašto tako rano? Pa tek je šest! *(stanka)* Obično to ne rade prije nego što pogledaju kasne njemačke vijesti. To ih uzbuđuje. *(stanka)* Uh, grozno.

KER: Probit će joj rupu.

ROSA: Grozno, tako grozno... *(stanka)* Možda se međusobno varaju.

KER: Što rade?

ROSA: Zar ne čuješ?

KER: Što rade muškarci i žene... jedni s drugima.

ROSA: U svakom slučaju ne ovo. *(stanka)* Barem ne svi muškarci i žene.

KER: Ovo zvuči kao da joj je pola ruke gurnuo u maternicu... Moj bože...

ROSA: Čovjek može uživati bez takvih zvukova... ne mogu to više izdržati.

KER: Čitaj Prima Levija. Kažu da mu je posljednja knjiga fantastična. Ne usudujem se početi čitati neku novu knjigu. *(Rosa odlazi do muzičke linije, prebire po diskovima, nalazi jedan, stavlja Šostakovičevu Osmu simfoniju. Zvukovi s gornjeg kata još se čuju.)*

KER: Ne pomaže.

ROSA: Tko kaže? Tko kaže da želim čitati?

KER: Ovdje bi trebala najmanje Pendereckijeva glazba za Kubrickovu *Odiseju 20001*.

ROSA: Ja to ne mogu podnijeti.

KER: Naravno da možeš. Samo prihvatiti.

ROSA: Ne želim prihvatiti.

KER: Moraš, ako želiš.

ROSA: Neću prihvatiti. Ne mogu. Želim odbaciti. *(smije se)* Čovjek mora odbaciti kako bi mogao prihvatiti.

KER: U svakom slučaju bolje je i to nego netko tko to nika da neće moći.

ROSA: Koliko će dugo to oni raditi?

KER: Ona zvuči kao da će umrijeti. *(stanka)* Oni slušaju jedan od Hitlerovih govora. Oni se ne ševe.

(Rosa spušta ruke s ušiju, uzima usisivač za prašinu, uključi ga, počne ga gurati naprijed-natrag.)

KER *(nakon kraćeg vremena)*: Prestali su. *(ona ne čuje, on*

izvuče utikač, ona stoji nepomično) Gotovi su. Dotučeni su.

ROSA: Pokušavam ga ostaviti. Zaista pokušavam. Ali on me ne pušta, ne da mi da odem, njega ne zanima kako je meni, ne zanima ga da patim i da sam sama. On samo želi da budem tu i da ga čekam iako je oženjen i ima odraslu djecu, troje ih se već odselilo i osnovalo vlastitu obitelj. Kći mu je u sedmome mjesecu trudnoće. On kaže da nema nikoga s kim bi mogao razgovarati, provoditi vrijeme, o kome bi se mogao brinuti, da ne postoji nitko na cijelom svijetu osim mene - iako je oženjen već dvadeset i sedma godina i ima odraslu djecu. Sinovi su viši od njega. Kći je niska i punija, on kaže da jedino sa mnom može razgovarati, iako uopće ne razgovaramo, pijemo, napijemo se i urlamo jedno na drugo, kaže da sam kurva koja misli da je nešto posebno jer ima nekoliko fakultetskih diploma. Ne razumije što vidi na meni. Ne može se razvesti od žene jer su katolici. Jednom mjesečno ide na ispovijed. To je najgore u katolika, ako jednom mjesečno odeš na ispovijed možeš grijehiti koliko te volja. Oni nemaju ni zajedničkog života, tako on tvrdi. Ali zašto bih mu vjerovala. On stalno laže. Laže njoj. Laže meni. Laže tebi. Sve troje nas vara. On prema njoj ništa ne osjeća... Ništa... Najmlađem sinu je sedamnaest i još živi s njima, jer ne može naći posao. Prekinuo je sa školom. Uopće nije kod kuće. Po cijele dane je vani. Želi biti farmer, raditi na farmi, sa životinjama... kravama i svinjama. Zove se Albert. Ima nekog prijatelja čiji je tata vlasnik farme. Kad je bio malen odlazio je tamo ljetovati. Kad smo mi bili mali uvijek smo odlazili u Ostende, gotovo svakog ljeta, kad su mama i tata bili živi. Malo se toga promijenilo. Kažu da su sve kuće uz plažu uništene, osim kasina. To je jedini kasino koji je ostao. Kupovali smo sladoled na posebnom štandu, sjećaš se, maleni šator s natpisom na engleskom - *ice cream*. Išli smo tamo svakog dana, čak i kad je padala kiša. Albertu se sviđaju svinje. Kod kuće ima cijelu kolekciju svinja, gumenih. Gumene svinje. I kauboiji. Ima i gumene kauboje, i plastične. Plastične kauboje i svinje.

KER: Stavi neku drugu glazbu.

ROSA: Što? Što želiš slušati.

KER: Starog Verdija... Nešto što se može pjevati.

ROSA (*odlazi, traži*): Zamisli kada bismo jedan dan opet mogli otići u Zandvoort, šetati plažom prije nego što zahladni. Samo hodati plažom i gledati more...

KER: Da. Zamisli.

ROSA (*stavlja Verdija, ide se tuširati, skida sve osim rublja, hoda sobom, zastane*): Zamisli kad bismo otišli u Zandvoort, šetali plažom, prije no što postane prehladno, sada brzo zahladni, samo hodati plažom i gledati more kao što smo i radili, i ne razgovarati... sjećaš se kad smo bili mali i bili u Ostendeu, cijela obitelj... Jednom smo se spakirali. Bila je nedjelja. Bilo je vruće. Sve je bilo spremno. Doručkovali smo. Vrata su bila otvorena. Torbe su stajale u hodniku. Sva vrata su bila otvorena. Trebali smo samo jesti, oprati posude i krenuti. Ali nismo. Nešto se dogodilo.

KER: Naravno da se sjećam.

ROSA: Bilo je lijepo. Kada smo stigli. Što se bilo dogodilo?

KER: Nismo krenuli dvije godine.

ROSA: Ne bi li opet volio otići na more.

KER: Volio bih. Ako baciš moj pepeo kod Zandvoorta bit ću ponovno na moru.

ROSA: Mislila sam ove godine. (*razljuti se*) Prestani. Ne govori o svome pepelu!

KER: A o čemu bih trebao govoriti? O umjetnosti na Kikladima? O tenisicama? Gerhardu Richteru? Izložbi u Hamburgu?

ROSA: Cijeli dan si takav. Ne znam što ću s tobom.

KER: Oprosti. Malo koketiram.

ROSA: Možeš živjeti još mnogo godina.

KER: Mogu li? Ovako? To ne želim. Ne želim postati dementan ili dobiti tumor na očima ili paralizirati pluća.

ROSA: Čitala sam da su otkrili novi lijek s jako dobrim djelovanjem.

KER: Što?

ROSA: U Rumunjskoj.

KER: Rumunjskoj...? Naravno, zašto ne? Mogao bih otputovati u Rumunjsku.

ROSA: Mogao bih se barem malo nadati.

KER: To je upravo ono što ne mogu. Ne mogu se nadati. To onda postaje strašno. Svaki dan pokušavam ubiti tu slabašnu nadu koja se ne predaje.

ROSA: Čini se kao da uživaš u tome.

KER: U nečemu moram uživati.

ROSA: Kada bih barem... Opčinjen si željom da se predaš, umjesto da se boriš. Ne želiš pokušati ni s AZT-om.

KER: Radije ću imati AIDS. Jednako je strašno.

ROSA: Moram pripremiti jelo. Bart bi trebao stići svakog trenutka. Imat ćemo piletinu u umaku od senfa, a za desert pitu od limuna. (*izlazi, ponovno se vraća*) Ali sada se uopće više ne može biti na plaži. Možeš stati na zaraženu iglu ili tampon. Nije kao prije. Nekoć si mogao hodati bos i nije smrdio ozon.

DRUGA SCENA

(*Svi sjede za stolom kraj zida, stol je svijetlo žuta staklena ploča oslonjena o metalnu konstrukciju. Postavljen je za jelo.*)

BART (*dok jede juhu pregledava poštu: novine, razne pozivnice...*): Zašto u ovoj zemlji ima toliko pošte?

ROSA: Sutra odlazim u Flems. Član sam jedne male skupine koja će pokušati sastaviti tursko-flamanski rječnik. Čak ni to ne postoji. Počeli su ga jedan turski konfekcijski radnik i jedan učitelj. Teško je, ali zanimljivo. Imamo sjedište u kući koja je vlasništvo nezaposlenih stočarskih radnika. (*nježno*) Je li juha bila dobra? (*mala stanka*) Kakva je bila juha?

BART: Tko to sve uopće čita? Tko ima vremena za sve to?

ROSA (*nakon kratke stanke*): Kako si?

BART: Umoran... prokletu umoran.

ROSA: Hoćeš li još malo juhe? (*stanka*) Ker?

KER: Ne sit sam.

ROSA: Pa nisi ništa jeo!

BART: Moram ponovno ići u ured za nezaposlene kako bih im dokazao da sam ja onaj koji jesam - na moj jedini slobodan dan. Tko bih drugi mogao biti?

ROSA: Da tako je to u nas.

BART: Kako to misliš?

ROSA: To je dvostruko lice naše zemlje. Ljudi mogu hodati uokolo i raditi što ih je volja, a da nitko ništa ne poduzme. A onda odjednom vlada počne reagirati. Opali te kad se najmanje nadaš, kad si se navikao da možeš živjeti u miru i kad se osjećaš zaboravljenim - tek toliko da ti pokažu da postoje.

BART: To će mi oduzeti nekoliko sati, nekoliko sati moga jadnog, skupocjenoga slobodnog vremena. Ja ne tražim previše. Samo da na svoj jedini slobodni dan ne moram gubiti tri sata u uredu za nezaposlene.

ROSA: Jasno. (*nakon stanke*) Ali kako je prošlo?

BART: Kako je prošlo što?

ROSA: Generalna proba... Zar nisi danas imao generalnu probu.

BART (*sliježe ramenima*): To je bila tek prva. (*stanka*) Da, publika je bila zadovoljna. Ali meni je svejedno. Nisam spavao cijelu noć. U utorak je umro Alex.

ROSA: Tko?

BART: Rak prostate. Pogreb je sutra. Moram ići.

ROSA: Tko je taj što je umro?

BART: A nakon pogreba imam glavnu generalnu probu. Ne mogu ostati na karminama, ali možda je i bolje. Oni su ga ionako mrzili.

ROSA: Tko je to?

BART: Tko?

ROSA (*ustala je od stola i počela prikupljati tanjure*): Tko je taj što je umro? Čiji je pogreb sutra?

BART: Alex. Javili su mi prekjučer: Htio sam biti uz njega. Ali nije bilo moguće. Čovjek ne može ostaviti dvanaest živih ljudi zbog jednoga mrtvog.

ROSA: Kako čudno.

BART: Ne možeš, zar ne?

ROSA: Koliko mu je bilo godina?

BART: Ne možeš dopustiti da dvanaest živih ljudi čekaju zbog jednoga mrtvog.

ROSA: To je strašno.

BART: Da, strašno je.

ROSA: Kako tužno.

KER (*Rosi*): Jesi li ga poznavala?

ROSA: Nisam, ali uvijek je tužno kad netko umre, tako mlad.

KER: Koliko mu je bilo godina?

ROSA: Čini se da je bio mlad... uvijek je tužno kad netko umre.

KER: Misliš li da je bilo tužno i kad je Brežnjev umro? (*smije se glasno i histerično kao u prvoj sceni*)

BART: Imao sam vezu s njim. Ovo je prvi put da je umro netko s kim sam bio u vezi. Ustvari čovjek dotiče samo meso. Nisam ga vidio dvije godine.

(*Rosa izlazi s tanjurima.*)

BART: Ali sam često mislio na njega, uglavnom kada sam bio slobodan i osjećao se zadovoljno. Sretne misli. Prošlog smo ljeta trebali zajedno večerati, ali nismo.

ROSA (*vraća se*): To je grozno.

BART: Da strašno je.

ROSA: Jesi li čuo što od Joba?

BART: Tada nisam znao da je tako bolestan. Nazvao me, trebao sam shvatiti da je nešto važno, a meni je bilo samo drago da ponovno čujem njegov glas, i tako smo se dogovorili da se moramo naći i otići nešto pojesti. Onda sam morao biti s Guibertom u Dijonu, zatim su počeli oni problemi u Antwerpenu, a ja sam mislio da za nas uvijek ima vremena... ali sada više nema. Ljudi uopće nemaju vrijeme.

ROSA: Kada je pogreb?

BART: Jako sam ga volio. Sad je otišao velik dio mog Partenonskog friza. Više ga nema. Mramor prekriven snom i smrću.

ROSA: Kada je pogreb?

BART: Sutra u jedan.

ROSA: Nezaposlenost je bolest koju se liječi jedino radom. (*stanka*) Francuska ima tri milijuna nezaposlenih.

BART: Sjever Francuske je mrtav. Što to imaš na sebi?

ROSA: Haljinu... zar je ružna?

BART: To je haljina iz *Mrtvačkog plesa*, prvi čin... Gotovo je prozirn.

ROSA: Nosim je samo po kući. Smeta ti?

BART: Ne, nimalo.

ROSA: Čovjek danas na sebe može staviti bilo što.

BART: Ja ne.

ROSA: Niti ja, ali... ne znam ni sama zašto sam je obukla. U njoj se osjećam euforično.

KER: Ja na sebe mogu staviti bilo što dok je god to jedna te ista stvar.

ROSA: Kako je Job?

BART (*uzdahne*): Čuo sam nešto strašno. Arie mi je rekao. Radio je kao Kourneljev asistent i nije vidio Joba mjesec dana, a kada se vratio kući rekli su mu da mu je desni kuk otišao. Jobov desni kuk.

ROSA: Otišao?

BART: Napuknuo je, počeo popuštati, ispadati, nešto s mišićima, neka infekcija - ne može više hodati, ali on je to ionako znao - toga se najviše bojao, da neće moći hodati, da će biti oduzet, prisiljen sjediti u invalidskim kolicima i da će ga gurati ona odvratna žena koja ga neće ostavljati samog ni trenutka. On koji je bio tako živ, tako brz i okretan.

ROSA: Kako grozno!

BART: Sve je grozno!

ROSA: Čitala sam o nekom lijeku kojeg su počeli testirati u Rumunjskoj. Oni koji su ga uzimali osjećaju se bolje.

BART: To je kao u Africi, u Keniji. Svi su išli tamo. To je samo psihološki. Neko vrijeme se osjećaju bolje, a onda se opet pogorša.

KER: Ne bih imao ništa protiv da se neko vrijeme osjećam bolje, pa bilo to i psihološki.

BART: Naravno da ne bi.

(Stanka.)

KER: Od AZT-a postajem slabokrvan.

(Stanka.)

ROSA: Je li proba bila dobra.

BART: Nije.

ROSA: Nije?

BART: Publika je bila prilično zadovoljna, ali ja nisam, ali ne mogu više ništa učiniti. Učinio sam što sam mogao. I više od toga. Ovo mi je posljednji put da tamo radim. Odvratni su. Pozvali su me gore i napali zašto sam dopustio da jedan glumac češe rit, a drugi tu i tamo podrigne. To izgleda kao napad na njihovu vlastitu pokvarenu malograđanštinu, njihovu inerciju i šlamperaj. Naravno da je tako. U tome i jest stvar. Želim pokazati da se Hedda Gabler na kraju ubije zato što jednostavno više ne može živjeti među tim pokvarenima malograđanskim fašistima. I zato što ne želi Tessmanu roditi potomka. Naravno da je napad na njih! Nacisti! Hansa Kazetta su također otpustili. Što znači - dobivat će polovicu plaće zadnje tri godine koliko mu je ostalo do mirovine, samo da ne radi, da apsolutno ništa ne radi. I on je bolestan. Dobio je rak grla. *(stanka)* Jer je morao toliko toga gutati. On je jedini koji mi je rad tamo činio mogućim. Sada se vrata jedna po jedna zatvaraju. Uskoro će sva vrata biti zatvorena. *(odmiče tanjur)*

(Rosa rasprema stol, izlazi.)

BART *(pripaljuje cigaretu)*: Nakon pogreba moram odmah ići u Amheim, imam probu s patuljcima za novu premijeru u nedjelju. *(pije)* Nakon toga počinjem raditi u Antwerpenu. Novo kazalište, novi stan, novi ljudi. Ovo ljeto nema odmora. Odlučio sam napisati novu dramu. Imam prilično dobru ideju. *(Rosa se vraća, stoji nepomično, izgleda kao da je plakala.)*

BART: Što je? Što se dogodilo?

ROSA: Zaboravila sam na oštrige. *(stanka)* Kupila sam oštrige, ali sam na njih potpuno zaboravila?

BART: Kako ti je samo uspjelo?

ROSA: Ne znam. *(Keru)* Zašto nisi ništa rekao? Zašto me nisi podsjetio?

KER: Nisam se sjetio.

ROSA: Kupila sam oštrige, svježe oštrige iz Belgije.

BART: Kako si ih mogla zaboraviti.

ROSA: Ne znam. *(sjedne)* Ne znam što se sa mnom događa.

BART: Sutra ih ne možemo jesti. Moraju biti potpuno svježe.

ROSA: Ne razumijem kako sam ih mogla zaboraviti. Bila sam tako sretna što sam ih kupila.

BART: Baci ih. Opasno je jesti oštrige koje nisu potpuno svježe.

ROSA: Oprosti.

BART: Ništa. Ja ću ih ipak za dva tjedna jesti u Bruxellesu. Danas sam čuo teoriju da milovanja oslobađaju narkotičnu tvar iz mozga.

ROSA: Endofin.

BART: Ne nije endofin. Nešto drugo, iz mozga.

KER: Endofin se oslobađa kada čovjek onanira.

BART: Ne sjećam se kako se zove.

(Stanka.)

ROSA: Donijet ću pile. *(izlazi, pa se vraća)* Wim dolazi na premijeru.

BART: Svi moji neprijatelji će biti tamo... svi. *(stanka)* Je li se još nešto dogodilo?

KER: Ne, što bi se dogodilo?

ROSA: Je, reci mu za posao.

KER: Koji posao?

BART: Koji posao?

ROSA: Krematorij.

BART: Krematorij?

ROSA: Žele da Ker projektira krematorij.

BART: Još jedan?

ROSA: Nije dugo projektirao krematorij.

KER: Još ću vidjeti.

BART: Još jedan krematorij?

(Stanka.)

KER: Dobro je da ih ima mnogo. *(stanka)* Krematoriji s demografskim profilom.

ROSA: Ker bi želio ići na Mapplethorpovu izložbu, u nedjelju.

KER: Ne, ne bih htio.

BART: Ja moram prevoditi... moram prevoditi onu groznu knjigu.

(Stanka.)

ROSA: Kako vam se svidjelo? *(stanka)* Pile.

BART: Malo kremirano.

(Stanka.)

KER: Nova kravata?

BART: Da.

ROSA: Lijepa je.

BART: I ja sam mislio da je lijepa. Htio sam se počastiti kada sam bio u Parizu.

KER: Yves Saint Laurent.

BART: To je jedino što sam si ove godine kupio... Bila je skupa.

KER: Osamsto?

BART: Šesto... To je skupo... Za mene.

ROSA: To su mamine boje.

BART: Mamine boje!

(Stanka.)

ROSA: Hoćeš li još umaka od senfa?

BART: Koje su bile njezine boje?

ROSA: Susret s Wimom bio je zanimljiv. Ispričao mi je novu teoriju o Schubertu. Navodno je Schubert bio homoseksualac.

BART: I to je neka nova teorija... Vjerojatno je nova za Wima.

ROSA: Čitao je neki članak - "Schubert i paun". Najprije je, u šezdesetima, Schubert bio politički kontroverzan. Kvinet "Pastrve", Bečki kongres, Metternich. A poslije su mislili da je zaražen sifilisom i aseksualan, ali ako je bio homoseksualac to na njegovu glazbu baca posve novo svjetlo.

BART: Zbilja.

ROSA: To pokazuje što su ljudi sve radili u Schubertovo vrijeme. *(stanka)* Bio je na koncertu Maurizia Pollinija. Sonata u B-duru. On misli da je u cjelini bio dobar, ali prilično nezanimljiv u detaljima.

BART: Pollini je umjetnik za CD-e. Ne treba ići na njegove koncerte.

ROSA: Ne, ja godinama nisam bila na koncertu. *(stanka)* Je li netko za kavu.

BART *(ustaje i pali cigaretu)*: Ja ću. *(uključuje televiziju; vijesti iz bivše Jugoslavije, o ratnim zločinima - jedan čovjek je kastriran, oslijepljen, pa potom ubijen, jer nije htio silovati malu djevojčicu)*

KER: Pitam se što čovjek može učiniti.

BART: Biti silovan.

(Rosa odlazi u kuhinju.)

BART: Hoćeš li doći na premijeru?

KER: Ne znam.

BART: Možemo ići zajedno. Predstavu sam ionako napustio. Više ne mogu ništa učiniti.

KER: Jučer sam gledao jedan francuski dokumentarac o Semi-palatinsku. O vojnicima koji rade na atomskim eksplozijama.

BART: Oni su svi već mrtvi.

KER: Bio je jedan čovjek koji je htio znati zašto će umrijeti - rekao je, ja umirem već dvadeset godina, umoran sam od umiranja, kada ću napokon umrijeti? Jedno jutro probudio se, a cijelo tijelo mu je bilo krvavo, cijelo tijelo mu je bilo pod pokrovom od krvi. Izlila se iz pora na koži. Kad je došao u bolnicu rekli su mu da je to alergija.

BART: Tko je za to kriv? Nemoj gledati ljude koji umiru.

KER: Gledam ih zato što ih razumijem. Zar bih trebao gledati ljude koji šecu parkom, koji se vole, smiju, rade? Što je radio Alex?

BART: Bio je prevoditelj na televiziji, ali je zadnjih godina imao ured za konzalting, zarađivao je dosta dobro.

ROSA *(dolazi s kavom)*: Skuhala sam talijansku kavu.

BART: Iz Rima?

ROSA: Da.

BART: Imaš je već dvije godine.

ROSA: Dobro miriše... Miriše talijanski... Nema na svijetu mjesta gdje kava ima bolji okus nego što je to ulični kafić u Italiji... mirisi, osvjetljenje, topao povjetarac.

BART: Prvo imam probu, a zatim idem na pogreb. Još ne mogu shvatiti da je mrtav... Ne želim to prihvatiti. Čovjek mora odbaciti kako bi mogao prihvatiti. *(gasi cigaretu)*

ROSA: Je li dovoljno gorko? *(misli na kavu)*

BART: Trebalo bi raditi Passolinija - tražiti nekoga fašističkog pedera koji bi mogao ubiti čovjeka.

KER: Čovjek nikada neće biti ubijen ako to želi. Ubojice to osjete i misle da je prelaklo. Osjete to u zraku, po mirisu.

ROSA: Ne sjećam se što sam trebala zapamtiti, ne sjećam se što sam mislila da je važno zapamtiti. Ali pamtim da se nečega ne mogu sjetiti.

BART: Chereau će pripasti Gare du Nordu.

KER: Okupljaju li se tamo Sjevernoafrikanci?

BART: Ne to je u sjevernom Parizu.

ROSA: Ne, to je izvan.

BART *(nakon kratke stanke)*: Bilo je to grozno, samo nekoliko tjedana prije smrti, Alex je otišao na jedan od onih vjerskih skupova za spas, tamo je bilo nekoliko spašenih duša koji su vikali i pjevali, a onda je i on ustao i povikao: Ja sam izliječen! Ja sam izliječen!

ROSA: Ne!

BART: Da. A mjesec prije toga prodao je svoj lijepi stan i kupio neku ogromnu kuću i počeo kupovati pokućstvo, ali kad je legao da iskuša jedan krevet kojeg je htio kupiti nije se mogao dići, bio je toliko slab... A večer prije no što je umro, njegov ljubavnik sa Sumatre doveo je k sebi svoga brazilskog ljubavnika. A on nije mogao ništa učiniti.

ROSA: Čitala sam da je rak testisa još prilično rijedak.

BART: Dobivaju ga samo moji ljubavnici.

ROSA: Najizloženiji su dimnjačari i radnici u rafinerijama. Otkrije se možda tri ili četiri slučaja godišnje.

KER: Ne više?

BART: Alex je mislio da je to od traperica.

KER: Traperica?

ROSA: Da su preuske?

BART: Ne, indigo boja, prilično je jaka pa nagrizala kožu.

ROSA: To je strašno. Ali ja nisam nikad nosila traperice.

KER: Niti testise.

ROSA: Ne, niti testise. *(stanka)* Hoću li kuhati još kave?

KER: Koristiš li posudu od aluminija?

ROSA: Da. Samo tu imamo.

KER: Dobro znaš kako je opasna. Od nje se može dobiti Alzheimerovu bolest?

ROSA: Možda sam je i dobila.

KER: Baci je.

BART: Kupit ću novu u Bruxellesu. *(stanka)* Kako je u knjižari?

ROSA: Ne znam.

BART: Zar si i to napustila?

ROSA: Ne, nisam. *(počinje plakati)*

BART: No, što je onda?

KER: Rosa, molim te.

ROSA: Radim samo tri dana u tjednu, pola radnog vremena, na informacijama. Odjel za udžbenike.

BART: To znam.

ROSA: Ova jesen je grozna, a oni su tako neljubazni... i kupci i poslodavci. Jučer sam pitala mogu li zamijeniti knjige koje sam dobila i rekli su ne.

BART: Zašto?

ROSA: Nisu bili sigurni hoće li ih tko htjeti kupiti. Tako su prosti i neugodni...

BART: Aha.

ROSA: Jučer je došao jedan koji je htio kupiti depresivnu englesku gramatiku. Mislio je deskriptivnu.

KER: Jako smiješno.

ROSA: A danas je jedan došao i rekao: Tražim jednu knjigu, tanka je i plava.

KER: To je zabavno, skoro kao ono... Prepare yourself for...
 ROSA: The Teufel.
 KER: Umjesto Prepare yourself for the...
 ROSA: Toefel, toefel pest.
 KER: Ili... Kako je ono bilo? Touch yourself method, umjesto Teach yourself method. (*oboje se smiju iskreno*)
 BART: Kako zabavno.
 ROSA: Wim će mi poslati onaj članak o Schubertu, ako ga pronađe.
 KER: Inače ne?
 BART: Ali mrtve mogu samo ostaviti mrtvima. Htio je da se nakon pogreba pleše. Bez govora. Plesni orkesatr. Ali njegov otac koji je svećenik sigurno će se probiti i pokušati nešto reći. Ovo mi je četvrti pogreb ove jeseni. U novom stanu neću imati telefon. Stanarina je trideset tisuća belgijskih franaka, a oni nemaju novca da uvedu telefon. Trebat će mi tri mjeseca da ga dobijem. Ali više mi je dosta ovog sranja. Ne mogu više. Odlazim. Više nemam snage.
 ROSA: Ne znam koliko ću još ostati na ovom poslu. Oni od čovjeka traže da uvijek bude dobre volje.
 BART: Napravio sam što sam mogao, ali nisam to radio od srca. Tako sam radio *Židovku iz Toleda*, pa su je oni popljuvali... Sad je dosta... Ali sviđa mi se u Bruxellesu. Mogu ići u francusku knjižaru i svako jutro piti kavu u staroj galeriji, i ne moram ni s kim razgovarati.
 KER: Povećali su članarinu za gimnastičku dvoranu na tri ili četiri tisuće godišnje.
 BART: Neću ići u ovu novu. Previše je svjetla. Sviđa mi se stara, otrcana i pomalo prljava, ljudi koji dolaze tamo već godinama. Samo se pozdraviš s njima. To mi se sviđa. Ona je jedan od mojih domova.
 (*Stanka.*)
 KER: Na svom pogrebu ne želim rabina.
 BART: Ne.
 ROSA: Ne, naravno.
 BART: Ne, naravno.
 KER: Želim samo mali tihi oproštaj.
 BART: Da, bit će tih.
 KER: Ne želim da neki stranac udara po meni.
 BART: Sljedeći tjedan neću vas često zvati. Morat ću rabiti telefonsku karticu.
 ROSA: Sviđa li ti se Tina Modotti?
 BART (*nakon kratke stanke*): Tako. Ništa posebno. Imala je zanimljivu životnu priču, ali ostalo... ne.
 KER: Neću umrijeti sljedeći tjedan.
 ROSA: Ne, nećeš.
 BART: Dogodilo se nešto u ovoj predstavi što sam je postavio u Gentu. Piram se zaboravio ubiti. Imao je četrnaest stihova u kojima o tome govori. Jedino što je "mjesec" mogao učiniti jest da ga lupi nogom. (*smije se*)
 ROSA: Ovdje nam je lijepo, mirno. Prijepodne radim u knjižari. Onda odem u kupovinu pa se vratim kući. Jedemo, gledamo vijesti i idemo spavati. Morala bih početi raditi na

svojoj disertaciji.
 KER: Počeo sam ponovno slušati Šostakoviča.
 ROSA: To je najbolja knjižara u gradu.
 BART: Jesi li znao da se Šostakovič poslužio glazbom Keitha Jarreta.
 KER: Ne... Znam da je Keith Jarret svirao Šostakoviča.
 BART: Da, prolazio je kraj nekog izloga i vidio neke Jarretove note - kasnije je skladao neke improvizacije.
 KER: To bih volio čuti.
 BART: Pokušat ću ti nabaviti. Hoćeš li ići na koncert?
 KER: Ne, to je bilo prošli tjedan. (*mala stanika*) Zar ne? Ili je to ipak ovaj.
 ROSA: Mislim da je bilo prošli puta.
 KER: Da, ovaj put neću ići.
 ROSA: Još kave? (*mala stanika*) Kupila sam tulipane.
 KER: Mislim da je Jarret malo kičast.
 ROSA: Prekrasni su.
 BART: Da.
 KER: Chick Corea je bolji, nije toliko pretenciozno melankoličan.
 ROSA: Još kave?
 KER: Sehnsucht je imao svoje vrijeme.
 BART: Ne - tulipani su prekrasni.
 KER: Kava je hladna.
 BART: Izgledaju kao da se netko na njih pobjljavao.
 ROSA: Tko?
 BART: Tulipani.
 ROSA: Da, to je takva vrsta. (*nježno*) Kada putuješ?
 BART: Zar si se već umorila od mene?
 ROSA: Ne, nikako. Ne želim da ikada otputuješ. Znaš kako ću biti tužna. To su najgori trenuci u mom životu.
 BART: Moram. Moram se izdržavati.
 ROSA: To su najteži trenuci u mom životu. Voljela bih kada se nikada ne bismo morali rastajati. Voljela bih kada bismo zauvijek ostali zajedno, nas troje. Da postoji netko tko bi nam plaćao stanarinu i brinuo se da imamo odjeću. Hranu bih kupovala i spremala je. To me zabavlja.
 KER: Je li šezdesetih ili sedamdesetih postojao neki njemački pisac koji se zvao Uwe Jürgens?
 BART: Ne, mislim da nije.
 ROSA: Nikad čula. Ali ja nisam puno čitala suvremenu njemačku književnost.
 KER: Sigurno?
 ROSA: Ingeborg Bachmann, Gottfried Benn... Broch.
 BART: Uwe... Uwe Jonson, mislim, ali ne Udo Jürgens.
 KER: Uwe Jürgens. Ne Udo. Uwe.
 ROSA: Zvuči kao neki glumac!
 KER: Je li?
 BART: Misliš na Horsta Buchholza... On je bio tako lijep.
 ROSA: Tako je - Horst Buchholz... Tamna kosa, osjećajan, izgledao je nekako krhko..
 BART: Da, imaš pravo.
 ROSA: Ne, mislila sam na Gerarda Philipea.

KER: Je li on umro?
ROSA: Gerard Philippe je mrtav.
KER: Horst Buchholz - je li živ?
BART: To ne znam. U svakom slučaju više nije mlad i krhak. (stanka) Uwe Jonson - mislim da sam nešto njegovo čitao, on je bio pod utjecajem Michela Butora i Sarrautove. Mislim da je napisao roman "Iz posljednjeg dana jednog pauza".
ROSA: Sarrautova mi se više sviđa od Durasove.
BART: Naravno. Nju je analizirao Lacan.
ROSA: Durasova mi se više sviđa kao osoba, sviđaju mi se njezini prostori, ali ne i njezine knjige.
BART: Drame su joj grozne, afektirane... tužne priče, licemjerne.
ROSA: Uvijek je čitaju pogrešni ljudi.
BART: I režiraju je pogrešni ljudi. Ali ona je alkoholičarka. Svi alkoholičari su jednom bili ljudi.
ROSA: Imaš li puno prljavog rublja?
BART: Kao i obično. Donijet ću ti sutra. Vas dvoje uživate ovdje. Kada ste sami. Ja vam ovdje samo smetam. Stalno sam u pokretu, jedva dospijem kući, a već moram putovati. Ali i ja moram imati dom.
ROSA: Kada te nema, stalno pričamo o tebi.
KER: Uopće ne pričamo o njemu.
ROSA: Dobro ne baš stalno.
BART: Zabavnije je govoriti o nekome, nego s nekim.
KER: Mislim da ću večeras malo izići, sići ću do kafića. Moram vidjeti ljude, družiti se s ljudima, čuti žamor, popričati s nekim... o bilo čemu... o nogometu, o drogi.
BART: Svaki put kad odeš tamo ima netko tko više nije tamo.
ROSA: Tako sam sretna što nisam živjela razuzdano.
BART: U Antwerpenu kada igra Anderlecht pozdravljaju se pozdravom iz plinskih komora (zviždi poput plinskog mlaza) jer u klubu igra puno Židova.
ROSA: Znete li što se dogodilo prošli ponedjeljak? Bilo je grozno. Thompson je došao u knjižaru i tražio neke udžbenike iz grčkog. Pokazala sam mu policu gdje stoje, ali on se nije ni pomaknuo, upitala sam ga želi li i kasete. Onda je on otkopčao šlic i stavio pimpek na pult i upitao nije li mi nedostajao. Nisam znala što bih učinila. Pokrila sam ga sveskom Enciklopedije Britanike.
BART: Bože.
KER: To mi nisi ispričala.
ROSA: Uspjela sam ga obuzdati. Ali ne zadugo. Izbacili su ga van. (stanka) Mogli bismo sutra navečer otići na večeru, u Paris Brest?
BART: Da... Možda
ROSA: Samo nas troje.
BART: Možda.
ROSA: Neću piti.
BART: Onda moramo rezervirati stol. Tamo gotovo nikad nema mjesta. Mrzim stajati i čekati. Cijeli svoj život čekam.
ROSA: U osam. Možemo ići pješice pa usput malo i prošetati.

KER: Naravno... Zašto ne?
ROSA: Tako ću imati priliku lijepo se obući i zaboraviti na svoj život. Koliko patim...
KER: Ti si uvijek lijepa. Ako je netko lijep onda si to ti.
ROSA: Hvala. (suznih oči) Kad netko kaže nešto lijepo o meni uvijek se sažalim nad sobom.
KER: Imaš prekrasnu odjeću. Cijelo si svoje naslijeđe potrošila na haljine.
ROSA: Sve su klasične, ne podliježu modi... Ali ih nosim samo po kući. Nemam ih samopouzdanja obući za van.
KER: Ja mijenjam odjeću kao što drugi mijenjaju djetinjstva. (Stanka. Bart kiše.)
ROSA: God bless you.
KER: Nisi se valjda prehladio?
BART: Ne to je nešto u zraku.
ROSA: Ovdje je zrak tako suh. (Stanka.)
BART: Drago mi je da sam uspio vidjeti Bondya u ulozi Borkmana kada sam bio u Parizu - ogoljen, neminovan... stajao je kao kostur. (kratka stanika) Pokušat ću ti pronaći onog Šostakoviča u Parizu, u Fancu. Tamo je sigurno imaju. Nakon premijere putujem u Pariz, samo za vikend. Prije nego što počnem raditi u Bruxellesu. To mi je jedini odmor, sjediti u vlaku za Pariz. Tada mogu čitati i razmišljati. Ne moram ni s kim razgovarati. Umoran sam od razgovora. Volio bih otići u zoološki vrt i sjediti ispred kaveza s panterama, gledati pantere kroz rešetke. I nadati se da i one mene vide. Ili da me ne vide. Samo bismo se gledali. Tako blizu, a tako beskrajno daleko. Panterama sam jednako stran kao i ljudima s kojima se družim... Dragi bože, želio bih da je moj dom poput panterina kaveza, želio bih živjeti iza rešetaka - samo da me ljudi ne dolaze gledati.
ROSA: Gudački kvarteti su izdani u sabranom izdanju.
KER: Ne moraš se truditi oko tog Šostakoviča.
ROSA: Jučer sam gledala vijesti iz Bosne. Primorali su jednog dječaka da pije benzin.
BART: Zašto ne? To mi uopće nije teško! Naprotiv, volim nešto tražiti po Francu. Otići ću i do Louvrea. Vidjeti staru glavu s Kiklada. To uvijek radim kada sam u Parizu. Kada bih imao vremena otišao bih i do Atene, ali tamo mi uvijek krvri iz nosa. Zrak je očajan. Kad sam bio tamo krv mi je curila iz nosa svake noći, ležao sam u nekoj jeftinoj sobi i nisam mogao zaustaviti krvarenje. Ali po danu mi je bilo dobro... Ne postoji nijedna umjetnost koja je nadmašila civilizaciju Kiklada. Giacometti je nešto o tome pisao, o glavi.
KER: Vidjeli smo je zajedno. Bili smo tamo zajedno.
BART: Znam.
KER: Nismo imali novca za ulaznicu. Ali smo ipak nekako uspjeli ući.
BART: Kad je čovjek mlad uvijek nekako uspije ući.
KER: Pobjegli smo od kuće.
BART: Uvijek.
KER: Stopirali smo do Pariza.

BART: Trebalo nam je samo nekoliko sati. Tada su ljudi bili susretljiviji.

ROSA: Ne, u Francuskoj se uvijek može stopirati.

KER: Ali smo se vratili kući.

BART: Htio sam da ideš u školu.

ROSA: Koliko sam ja imala godina?

BART: Desetak.

ROSA: Nazvao je policiju. Došli su i sjedili u našoj dnevnoj sobi. Mama nije smjela pokazati da je tužna. Sjedila je u spavaćoj sobi u šutjela. Odođ se bojala još od rata.

BART: Mramor je kao užaren. Da ga čovjek pojede.

KER: Kad smo se vratili, cijeli mjesec nisam smio izlaziti. Bilo mi je četrnaest. Ukrao sam kožnu jaknu u nekom bistrou. Neki su nas ljudi pokušali uhvatiti, ali smo uspjeli pobjeći.

ROSA: Nazvao me kurvom.

BART: Kada sam prvi put vidio baku, bilo mi je trinaest godina - tada je znala da će umrijeti - običavala nam je slati pisma koja su stizala našim susjedima, za Uskrs i za Božić, mama bi ih uzimala i potajice nam ih čitala - jednom su ona i djed došli autom, tada je bilo prilično neobično da netko na selu ima auto, sjećam se bio je neki američki, ušli smo u kuću i neko vrijeme sjedili bez ijedne riječi, u apsolutnoj tišini, samo smo pili i sjedili, a onda je djed rekao da moraju ići i otišli su... sljedećeg tjedna završila je u bolnici, a nekoliko dana kasnije bio sam prisiljen preuzeti pismo iz bolnice u kojem djeđu zabranjuju da je posjećuje jer je svaki tjedan dolazio i htio s njom voditi ljubav - imala je sedamdeset i tri godine i bila potpuno pogrbljena, hodala je pod kutom od devedeset stupnjeva, nije se mogla ispraviti, ali je on i dalje dolazio u bolnicu i svako poslijepodne je silovao, ona je ležala u sobi s još pet žena i ne znam kako mu je to uspijevalo, sigurno ju je negdje dočekivao i hvatao straga, ali tata nije htio preuzeti pismo, pa sam morao ja, on ju je mrzio, mislio je da ona to zaslužuje... a onda je umrla. Sad će gotovo dvije godine otkad je umrla, a ja sam sve umorniji i umorniji, sve depresivniji, nemam više snage, to sigurno ima veze s njezinom smrću. Prošli tjedan sreo sam nekoga tko me je vidio na televiziji i bio zapanjen kako sam loše izgledao, da me nikad nije vidio tako deprimiranog, mislio je da ću počinuti samoubojstvo. Ali koja korist? Ionako sam već mrtav. Kako čovjek može živjeti na ovom svijetu, a da ne bude mrtav. Sada razmišljaju o tome da uzmu jajašca abortiranih ženskih fetusa i stave ih u neplodne žene - mama koja rađa nije ni sama rođena. Kako čovjek može raditi kazalište za djecu kada rađaju oni koji nisu rođeni?

KER: Kakva je bila Baselitzeva izložba?

BART: Koja? Ne znam. Ništa novo. Djela između 1990-93.

KER: Najviše mi se sviđaju skulpture.

BART: Da.

KER: On ima atelje u Italiji.

ROSA: Kako je to divno!

KER: Spavali smo ispod Pont Neufa. Sječaš se.

BART: Naravno. Držao sam te za ruku da ne padneš.

ROSA: Nazvao me kurvom jer sam imala crvenu kosu.

KER: Bili smo u Rodinovu muzeju.

ROSA: Obožavam Rodinov muzej. Ali već dugo nisam bila tamo.

BART: Nisu li sad vijesti? *(ustaje, uključuje televizor i okreće njemački program s vijestima, ton je glasan - reportaža iz bivše Jugoslavije)*

ROSA *(ne gleda sliku)*: Strašno.

BART: Kako će preživjeti još jednu zimu?

ROSA: Bila sam crvenokosa i među nogama.

KER: Pitam se što osjeća čovjek koji pred kamerama drži odrubljenu glavu.

ROSA: Ne mogu to gledati.

BART: To je možda samo propaganda.

KER: To je još odrubljena glava. Toga nema u prometnim nesrećama.

BART: Vjerojatno ne.

ROSA: Večeras je repriza opere o svetom Franji Asiškome. Prilično kasno. Sa svim pticama na TV-monitorima.

BART: To je divno. On je fantastičan.

ROSA: Kos... Kako se zove?

BART: Tko?

ROSA: Pjevač.

BART: Koji pjevač?

ROSA: On ima pjevačku zrelost. Čist. Muževan. A sviđaju mi se i ptice...

BART: Samo je jedna ptica. Kos.

ROSA: Na svim monitorima.

BART: Na svim.

ROSA: To je odlična ideja.

KER: Mogu li obući svoj svileni sako, sivi, Versace?

BART: Ako izlaziš, naravno. Samo ga čuvaj.

KER: Mislio sam u grobu... On nije za život, on je smrt. *(smije se glasn i neugodno dugo)*

ROSA: S tim se moramo moći šaliti.

KER: Šalit ću se kad budem mrtav.

ROSA: Da, onaj koga voliš jednako je mrtav kao i onaj kojeg ne voliš, a mrtav je. Onaj kojeg voliš jednako je mrtav kao onaj kojeg mrziš. Nema nikakve razlike. Jučer sam gledala neki dokumentarac iz Zaira, o nekom belgijskom stolaru koji je umjesto stolaca počeo izrađivati lijesove. Bio je ljut jer tapetari troše previše čavala.

BART: Nazvat ću i rezervirati stol, ako smo još za da idemo. *(odlazi do telefona, sjeda i traži broj u telefonskom imeniku)*

KER: Imam negdje šibice, među CD-ima.

ROSA *(odlazi do ormarića sa CD-ima, traži)*: Da, evo ih. Paris Brest. *(čita broj telefona)*

BART: Još jednom. *(Rosa još jedanput čita broj.)*

BART *(bira broj, čeka)*: Tipično. Ništa ne čuju. *(čeka)* Dobra večer. Rezervirao bih jedan stol za sutra navečer. Osam sati, tri osobe. U prizemlju. *(stanka)* Devet i petnaest. *(okreće se)* Devet i petnaest? To je malo kasno. Moram rano ustati. Putujem u nedjelju. *(na telefon)* Halo. Imate li neki ranije?

Jedan na katu... ali dolje je ljepše. Želim gledati kroz prozor. Sviđa mi se u prizemlju. Samo trenutak... Nemam volje jesti ako se stalno moram bojati da ću pasti.

KER: Tamo je ionako toliko ljudi da to zaista nije važno.

BART: Ako je samo hrana u pitanju možemo ići i iza ugla. (stanka) Dobro, onda ovaj u devet i petnaest. Skimra, Bart Skimra. Devet i petnaest. Hvala. (spušta slušalicu) Antisemit. Ili antiantisemit. U Antwerpenu me stalno tapšaju po glavi jer misle da sam najstariji skinhead u Belgiji. To je ludo. Ubili bi me da znaju da sam Židov... U jednom kafiću gdje često odlazim nacisti me tapšaju po glavi i misle da sam jedan od njih.

KER: Zašto sam AIDS dobio ja, a ne ti?

BART: Zato što si spolno općio ti, a ne ja. Ja nisam spolno općio već deset godina. Ševio sam dvaput u životu i bilo mi je grozno, mrzio sam svaki trenutak - još mrzim, stidim se, osjećam sram, to je nagovještaj pakla.

KER: Što si rekao?

BART: Jebati se to je nagovještaj pakla.

ROSA: Stendhal je rekao da je ljepota nagovještaj sreće.

KER: Super, onda jednog dana više neću biti lijep, samo sretan.

BART: Još se stidim...

ROSA: U pepeljari su tri crne masline.

BART: Za stid nema lijeka... Zašto liječiti nekoga tko nije bolestan?

ROSA: Ova je svjetiljka ovdje baš lijepa.

BART: Ali je opasna po život. Mogla bi jednog dana izazvati požar.

ROSA: Misliš jedne noći. Palim je samò po mraku. Upaljena je jedino kad je mrak.

BART: Glumac koji je u mome *Mrtvačkom plesu* glumio Kurta dobio je ponudu da u Londonu igra Lopašina u *Višnjiku*. To je prekrasna uloga. Volio bih je jednom igrati.

KER: Ne znam što ću učiniti.

BART: Ne možeš ništa.

ROSA: Postoji lijek za bradavice za koji misle da ne liječi, ali usporava napredovanje AIDS-a.

KER: Yamamoto ima rasprodaju sljedeći tjedan. Rasprodaja je jedina prilika da se kupi Yamamotov sako.

BART: Moj pariški agent misli da je Yamamoto najbolji.

ROSA: Hoćemo li poslušati malo Messiaena? On je tako neobičan.

KER: Comme de Garçon je snizio sakoe na osam ili devet tisuća.

BART: U sljedećoj predstavi ću upotrijebiti vatru.

ROSA: Na sceni?

BART: Na glumcima. Pravu vatru.

ROSA: Živa vatra.

BART: Da živa - samo će gorjeti.

ROSA: Kako?

BART: Lijepo. Odlično. Opasno. Zastrašujuće. Čisto. Jako. Ne samo vatrina svjetlost, nego pravo čistilište. Kroz koje čovjek može proći. Čovjek niti ne primjećuje da gori dok ne dođe na drugu stranu - gdje je sad. (pije iz šalice za kavu) Ne. Bez

vatre. Ove godine sam rabio vatru u gotovo svakoj predstavi. Čak i u Avignonu, u onoj groznoj predstavi *Don Juana* u Comedie-Françaisu. Tamo je na kraju počela gorjeti i scena. Bilo je očajno.

KER: Sada sam gladan.

BART: Iako je bio jedan student koji je bio odličan.

ROSA: Jesi li gladan?

BART: Jednostavan, dojmljiv.

KER: Da.

ROSA: Pa nisi ništa jeo... što bi htio?

KER: Želio bih veliku keramičku posudu s mariniranim školjkama, i dva francuska kruha da mogu umočiti u sok, i veliku usku čašu s mineralnm vodom i limunom... hladnom, ledenom... Žedan sam. Pretvorio sam se u žed.

BART: Režirati novi komad nakon ovoga je kao vratiti se iz pakla na zemlju.

ROSA: Za čim žedaš?

KER: Za milošću? Das ganze mich. Das ganze ich.

BART: To je naprosto zastrašujuće. Thomas Bernhard je imao sedam ili osam kuća koje je kupio u raznim dijelovima Austrije. Neke su bile i u Alpama. Običavao ih je obilaziti. Gotovo sve su bile potpuno prazne. Imao je bolest koja se pogoršavala ako bi popio bilo kakvu tekućinu - ako bi popio više od onoga što mu je potrebno za preživljavanje, da mu tijelo ne dehidrira. Postajao je sve žedniji i žedniji, njegova žed bila je poput halucinacije. Nakon njegove smrti pregledali su sve njegove kuće. Otkrili su da su sve bile pune boca s raznim tekućinama - vino, alkohol, pivo, sokovi, mineralna voda, likeri, tisuće boca - imao je običaj sjediti u naslonjaču i gledati ih... znao je da će, ako utaži žed, umrijeti.

ROSA: Tvoj bonzai je uvenuo.

EPILOG

BART: Zadavili su moju Heddu Gabler.

KER (*vrlò bolestan*): Što su učinili?

BART: Ubili su je.

KER: Kako?

BART: Skinuli su je! Dvadeset minuta nakon generalne probe. Skinuta je, izbačena prije premijere. Na smetlištu je.

KER: Oh.

BART: Pozvao me u svoju sobu i rekao: "Skidam Heddu Gabler" Ništa više. Bez ikakvog osjećaja. Već je bilo odlučeno. Oni mogu raditi što hoće. To ih zabavlja. Kada mi je to rekao, prvi put u životu vidio sam pogled krvnika. Grozni su. Oni žele da patiš i prosvjeduješ, da ih nazivaš despotima, da im kažeš da su seronje, tada se osjećaju moćnima. Pogledajte, koliki utjecaj imam na druge. Pogledajte što mogu, gledajte kakve

sve osjećaje mogu probuditi... To su ljudi... Znaš što su učinili?

KER: Ne.

BART: Razgovarao sam s djevojkom koja je glumila Heddu Gabler - ona mi je pričala kako je bila trudna, nosila je dijete koje je imalo žuticu, napravili su pobačaj, ali kad je dijete izašlo još je bilo živo, ubili su ga pred njezinim očima. On je potajice snimio razgovor i sada prijeti da će ga iskoristiti da pokaže kako je ona psihički nestabilna - iskoristit će ga protiv nas ako prosvjeduemo... kao dokaz da je ona luda, psihički bolesna, da nije sposobna dostojno odigrati Heddu Gabler.

KER: Gdje je Rosa? Dostojno odigrati?

BART: Da.

KER: Grozan izraz... Ne mogu disati. Teško dišem. Imam poteškoće s disanjem. Ne dobivam dovoljno zraka. Zrak je očajan, težak je, nije više lagan.

BART: Sad je gotovo. Sad je sve svršeno.

KER: To uvijek govoriš.

BART: Sada su sva vrata zatvorena. To je bila moja posljednja mogućnost da dobijem posao. Hans Kazett je također umro. To je bila moja posljednja prilika, moja posljednja vrata. I ne mogu ništa učiniti. Ništa! Sutra je mrtvo. Sutra je pepeo. Više ne mogu. Neću! Ne mogu nastaviti. Ne mogu ovako patiti. Ne znam kamo ću otići. Nigdje se ne mogu pojaviti.

KER: Ne?

BART: Ponovno ću početi raditi u bolnici, u ludnici - okretati senilce. Hraniti ih, s njima gledati televiziju... Ne želim više biti ponižen.

KER: Možeš li mi dodati šešir - platneni. U hodniku je.

BART: Moć, moć... moć je nešto najgore na svijetu. (*odlazi po šešir, vraća se i dodaje ga Keru*) Premalen je.

KER: Nema veze, ne podnosim sunce.

BART (*uključuje televizor*): Oni žele da dođeš i da im kažeš kako su bili u pravu. Sumnjaju da su ispravno postupili i jedini koji im to može potvrditi je upravo žrtva. Sigurno će biti na vijestima.

TV-VIJESTI (*iz Sarajeva*): Danas je u Sarajevu počeo padati snijeg. Nitko ne zna koliko će ljudi ove druge zime u Sarajevu umrijeti od hladnoće i gladi.

KER: Niti kako se oni zovu.

BART: Kada oni koji umiru postaju bezimni, jer ih ima tako mnogo, onda je rat.

ROSA (*dolazi i spušta tri knjige*): Donijela sam neke knjige... Kako si?

KER (*ima plave mrlje na licu*): Ja umirem. Ja sam dobro. Osjećam se dobro. Ja umirem. Dobro sam.

ROSA: Mislila sam kupiti bijele narcise, i pitala sam - koliko su bijeli narcisi.

KER: Koliko su?

ROSA: Koliko su?

KER: Da, koliko su?

ROSA: Preskupi su. Ali novac nije sve. Više je...

KER: Nisi ih kupila?

ROSA: Ne. Tako je hladno. Bojala sam se da mi putem ne uvenu.

BART: Sada izgledaš kao Guibert. Na onim fotografijama što sam ih snimio u bolnici, one koje su izašle u "Die Zeitu" prije otprilike godinu dana.

ROSA: Zar je već prošlo godinu dana?

BART: Da.

(*Stanka.*)

BART: Koje su to knjige?

ROSA: *Drugi Heidegger* Freda Dallimayrsa i Althusserova *Budućnost dugo traje*, na engleskom.

BART: Zašto si ih kupila na engleskom? Ja ih imam na francuskom.

KER: Prošlost traje dulje.

ROSA: Da.

KER: Čujem smijeh iz raja. Pljujem na majčine narcise, serem na njih... ne, šalim se. (*stanka*) Koliko je sati?

BART: Skoro će sedam.

KER: Koliko je sati?

BART: Imamo dva sata. Oba su stala. Nemaju kazaljke.

ROSA: Hladno je.

KER: Ne, strašno je toplo.

ROSA: Misliš? Kada hodam po sobi, tijelo mi obavija hladan zrak. Ne razumijem logiku grijanja u ovoj kući.

BART: Beckett je imao zubnu protezu. Kad bi se glasno smijao, znala mu je ispasti.

KER: Nemoj napisati dramu o mojoj smrti.

BART: Neću.

KER: Obećaj mi.

BART: Obećavam. (*stanka*) Kad je uvenuo moj bonzai?

ROSA: Kad si bio u Groningenu. Čudno, danas sam kupila škarice za bonzai u onom japanskom dućanu. Zaboravila sam da je uvenuo. Zaboravila sam da je mrtvo.

BART: To je bio dâr od jednoga glumca. I on je mrtav.

(*Duga stanka.*)

KER: Posljednji put sam vidio mamu nakon obdukcije. Ležala je u ladici koju su izvukli da mi je pokažu. Stajao sam i gledao je. Lijevo oko joj je bilo čudno, izgledalo je kao mrlja, malena sjena, rupa u zjenici. Pitao sam čuvara što je to. Suza, odgo-vorio je. Ponekad mrtvi imaju suze u očima. Nemoguće ih je ukloniti. Zapnu točno iza zjenice. Koliko ih god pokušavate ukloniti, one tamo ostaju. Kasnije nestanu. Sada se više ne sjećam kako je izgledala. Koliko joj je bilo godina. Čak je i moje sjećanje ubija. To je ono što policija u diktaturama kaže o ljudima koji su bili mučeni, pa potom nestali, da nikada nisu postojali.

KRAJ

prevela sa švedskog: Aida Bukvić